

Гаврилькевич В. К. Основні компоненти психологічної структури благородної діяльності / В. К. Гаврилькевич, С. Л. Крук // Актуальні питання теорії та практики психолого-педагогічної підготовки майбутніх фахівців : тези доповідей VI Всеукраїнської науково-практичної конференції (Хмельницький, 20–21 квітня 2016 р.) / [ред. колегія: Є. М. Потапчук (голов. ред.), Т. Л. Левицька, Л. О. Подкоритова, В. К. Гаврилькевич, О. В. Варгата] / М-во освіти і науки України, Хмельницький нац. ун-т, Каф. практ. психол. та педагог. [та ін.]. – Хмельницький : ХНУ, 2016. – С. 10–12.

Гаврилькевич В. К., Крук С. Л.

Хмельницький національний університет

ОСНОВНІ КОМПОНЕНТИ ПСИХОЛОГІЧНОЇ СТРУКТУРИ БЛАГОРОДНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Постановка проблеми. Розглядаючи з позицій психології феномен благородної людини як мету і сенс гуманної педагогіки, ми маємо розглянути не тільки основні риси психологічного портрету благородної людини (С. Л. Крук, В. К. Гаврилькевич, 2015), але й приділити увагу поняттю «благородна діяльність». Адже саме діяльність як «динамічна система взаємодій *суб'єкта* зі світом» (Психологія: словарь; под общ. ред. А. В. Петровского, М. Г. Ярошевского, 1990, с. 101) є тією активністю людини, в якій вона виявляє назовні свій внутрішній світ, і, водночас, розвиває та вдосконалює свою особистість і свій внутрішній світ, засвоюючи суспільно-історичний досвід (відповідно до принципів єдності свідомості й діяльності, єдності будови зовнішньої та внутрішньої діяльності, інтеріоризації та екстеріоризації).

У нашому розумінні, *благородна діяльність* – це діяльність, *суб'єктом* якої є *благородна людина*. Згідно суспільно-історичної теорії розвитку психіки, здобути і засвоїти досвід благородної діяльності дитина може тільки у відповідному соціальному середовищі. Іншими словами, для того, щоб вихованці закладу освіти могли інтеріоризувати досвід благородної діяльності, суб'єкти освітнього-вихованого процесу мають створити для них відповідні умови у вигляді спільної з вихованцями благородної діяльності. Для виконання

цього завдання, необхідно мати чітке уявлення про психологічну структуру благородної діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій та невирішена частина загальної проблеми. Загальнопсихологічна концепція діяльності була висунута і детально розроблена Олексієм Миколайовичем Леонтьєвим (1903–1979), зокрема у працях «Проблеми розвитку психіки» (1959), «Діяльність. Свідомість. Особистість» (1975). Інший видатний психолог і філософ – Сергій Леонідович Рубінштейн (1889–1960) – розробив діяльнісний підхід у філософії, психології та педагогіці. Завдяки їх працям психологічна концепція діяльності стала однією із фундаментальних теорій психології, що знайшли світове визнання. Різним аспектам діяльності присвячені праці багатьох науковців-психологів.

Феномен ігрової діяльності розглядається у працях Л. С. Виготського, О. М. Леонтьєва, Д. Б. Ельконіна, А. М. Богуш і Н. І. Луцан, А. Є. Войскунського, З. М. Діхтяренко, О. Жорник, Н. М. Захарової, Н. В. Кудикіної, Н. В. Слюсаренко та ін.

Проблему навчальної діяльності, її будови, розвитку і впливу на психічний розвиток особистості сформулювали і дослідили Д. Б. Ельконін, П. Я. Гальперін, В. В. Давидов. Їхні дослідження знайшли своє продовження у працях В. В. Рубцова і співробітників Психологічного інституту РАО. Навчальній діяльності присвятили свої праці й українські дослідники: М. Артюшина, П. С. Атаманчук, В. Буряк, М. Г. Галузінська, Т. Дорошенко, К. Ф. Нор, З. В. Рябова, О. Г. Ярошенко та ін.

Трудова діяльність у цілому та її окремі аспекти стали предметом досліджень у працях таких вчених, як: С. Л. Рубінштейн, О. М. Леонтьєв, Д. А. Ошанін, К. К. Платонов, О. А. Конопкін, В. Д. Шадриков, А. В. Василик, А. М. Колот, О. А. Грішнова, У. Є. Гузар, С. А. Омельченко, С. М. Цимбалюк, Л. Т. Червінська, та ін.

У сучасній психології досліджено і багато інших аспектів феномену діяльності, але благородна діяльність ще не була предметом психологічного дослідження.

Мета нашої статті – сформулювати визначення поняття «благородна діяльність» і визначити основні компоненти психологічної структури благородної діяльності.

Методика та організація дослідження. Для досягнення поставленої мети нами проведено теоретичне дослідження наукових публікацій, присвячених психологічній структурі діяльності. При цьому ми використовували системний підхід і теоретичні методи, такі як: аналіз, синтез, порівняння, узагальнення.

Основний матеріал і результати дослідження. Діяльність людини служить задоволенню певної потреби. Розуміючи *благородність* як здатність людини породжувати благо, керуючись високою ідеєю і свідомо будуючи своє життя за законами *загальнолюдської етики*, ми вважаємо, що *благородна діяльність* у своєму найвищому прояві служить задоволенню потреби *загального блага*. Ця потреба є надособистісною, ідеальною, духовною. Вона виникає із розширеного і поглибленого усвідомлення того, що:

- загальне благо вміщує в собі й особисте благо окремо взятої людини як частини загального;
- справжнє, а не ілюзорне, особисте благо можливе лише в умовах загального блага.

Для будь-якої природної системи, як і для Природи або проявленого Всесвіту в цілому, благом є постійність внутрішньої рівноваги – гомеостазу або гомеокінезу – саме за цієї умови система може благополучно здійснювати свої функції та реалізовувати своє призначення. Здатність природних систем до самоорганізації та саморегуляції, здатність змінювати свій внутрішній стан відповідно до змін у метасистемі, щоб сприяти підтриманню рівноваги в метасистемі, свідчить про те, що тенденція до загального блага є внутрішньо притаманною для всіх природних систем.

У людини на відміну від інших природних систем, що стоять на нижчих щаблях еволюційного розвитку, з'являється здатність до самоусвідомлення і самовизначення.

Щоб потреба загального блага проявилася у людини, їй спочатку треба відчути його привабливість і корисність для її існування, пережити радість буття в умовах загального блага.

Загальне благо в масштабах усього земного світу є ідеалом, заради здійснення якого, власне, і необхідна благородна діяльність всього людства. Втілення цієї високої ідеї на всій Землі є справою далекого майбутнього, але для того, щоб отримати чуттєвий досвід привабливості загального блага, достатньо реалізувати ідею загального блага, так би мовити, в лабораторних умовах, в умовах окремо взятої спільноти, зокрема, в умовах освітнього середовища, в якому відбувається розвиток дитини і становлення її особистості. Іншими словами, *умовою актуалізації у дитини потреби загального блага є переживання нею **облагородженої соціально-психологічної ситуації освітнього середовища.***

Оскільки «вихідною формою будь-якої людської діяльності є соціальна спільна діяльність, а механізмом розвитку психіки людини є інтеріоризація, що забезпечує засвоєння суспільно-історичного досвіду шляхом перетворення соціальної спільної діяльності в індивідуальну діяльність» (Психологія: словарь, под общ. ред. А. В. Петровского, М. Г. Ярошевского, 1990, с. 102), то відповідно *соціальна спільна благородна діяльність в умовах освітнього середовища є вихідною формою індивідуальної благородної діяльності людини.*

Беручи за основу загально-психологічне визначення поняття «діяльність», ми розглядаємо *благородну діяльність* як динамічну систему взаємодій суб'єкта зі світом, у процесі яких суб'єкт створює і втілює в дійсність ідеальний психічний образ *загального блага.*

Психологічна будова благородної діяльності підпорядковується загальним закономірностям, які сформулювали О. М. Леонтьєв і

С. Л. Рубінштейн у теорії діяльності. Структурно-функціональну організацію благородної діяльності ми зобразили на рис. 1.

Рис. 1. Структурно-функціональна організація благородної діяльності.

При цьому варто зауважити, що благородна діяльність не є якимось особливим і специфічним різновидом діяльності. Прикметник «благородна» вказує на внутрішнє якісне наповнення діяльності, а не на її особливу форму чи кількісні параметри. Структурно-функціональними ланками психологічної будови діяльності, що визначають її якісне наповнення, є потреба, мета і мотивація.

Вплив мети на якість і ефективність діяльності відзначив С. Л. Рубінштейн, а саме: в міру того як суб'єкт, зберігаючи в полі свого зору більш великі завдання, які ніби вбирають у себе більш часткові, дрібні

завдання, пересуває свою кінцеву мету все далі й далі, діяльність його стає все більш зібраною і більш цілеспрямованою (Рубинштейн С. Л. Основы общей психологии. СПб.: Питер, 2004, с. 466). Саме з такою метою ми маємо справу у випадку благородної діяльності. Цій меті – досягненню загального блага – може бути підпорядкована будь-яка часткова і повсякденна діяльність людини. Кожний вид діяльності (гру, навчання, пізнання, працю) можна наповнити вищим надособистісним сенсом загального блага. С. Л. Рубінштейн звернув увагу також на те, що включення дії в новий, більш обширний, контекст надає їй нового сенсу і більшої внутрішньої змістовності, а її мотивації – більшої насиченості (Рубинштейн С. Л. Основы общей психологии. СПб.: Питер, 2004, с. 466). Загальне благо – це найширший контекст дій людини, який тільки можна уявити. Відповідно, обираючи таку віддалену мету своєї діяльності та найширший контекст, людина має можливість досягти максимальної внутрішньої змістовності і найбільшої мотиваційної насиченості своїх дій, зробити свою повсякденну діяльність максимально зібраною і цілеспрямованою. Коли вся діяльність людини набуває єдності та цілеспрямованості, то в такому способі життя людини, на думку С. Л. Рубінштейна, і проявляється, і формується цільна людська особистість (Рубинштейн С. Л. Основы общей психологии. СПб.: Питер, 2004, с. 466). У випадку, коли вся діяльність людини підпорядковується меті загального блага і стає благородною, то, відповідно, в такому способі життя проявляється і формується цільна благородна людська особистість.

Висновки. *Благородна діяльність – це динамічна система взаємодій суб'єкта зі світом, у процесі яких суб'єкт створює і втілює в дійсність ідеальний психічний образ загального блага.*

Психологічна структура благородної діяльності містить такі компоненти, як:

1) духовна (ідеальна) потреба загального блага, відповідно до якої людина обирає високу мету і формує у своїй уяві образ загального блага як бажаного майбутнього;

2) альтруїстична мотивація досягнення загального блага (високе устремління);

3) відбір засобів досягнення загального блага, які, у відповідності до високої мети, теж мають бути благородними;

4) дії, спрямовані на досягнення загального блага;

5) оцінка отриманих результатів (перевірка результатів на відповідність загальному благу);

6) корекція та вдосконалення діяльності, спрямованої на досягнення загального блага.

Перспективи подальших досліджень ми бачимо у визначенні психологічних умов облагородження трудової діяльності педагогів як суб'єктів освітнього процесу на засадах гуманної педагогіки.